

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van
proefsleuven en -putten op recreatiepark
'De Bloemert' te Midlaren, gemeente
Tynaarlo (Dr.)**

M.J.M. de Wit & J.B. Hielkema
Met bijdragen van H. Halci, C.G. Koopstra & J.R. Veldhuis

ARC-Publicaties 90

**Groningen
2003
ISSN 1574-6879**

Colofon

ARC-Publicaties 90

Een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van proefsleuven en -putten op recreatiepark 'De Bloemert' te Midlaren, gemeente Tynaarlo (Dr.)

Tekst

M.J.M. de Wit & J.B. Hielkema, met bijdragen van H. Halıcı,
C.G. Koopstra & J.R. Veldhuis

Foto's

J.B. Hielkema & L. de Jong

Digitale beeldverwerking

B. Schomaker

Tekstredactie

M. Essink & A. Ufkes

Eindredactie

J. Schoneveld

Omslag

Werkputten 1 (voor) en 2 (achter), foto J.B. Hielkema

Groningen, 2003

De volledige lijst met ARC-Publicaties is te vinden op www.arcbv.nl

Inhoud

1	Inleiding	3
	<i>M.J.M. de Wit & J.B. Hielkema</i>	
1.1	Aanleiding van het onderzoek	3
1.2	Ligging van het onderzoeksgebied	4
1.3	Objectgegevens	4
1.4	Doel van het onderzoek	4
1.5	Onderzoeksgeschiedenis	6
1.6	Werkwijze	6
2	Resultaten	9
	<i>M.J.M. de Wit & J.B. Hielkema</i>	
2.1	Sporen en structuren	9
2.2	Bodemopbouw	10
2.3	Vondstmateriaal	11
3	Aardewerk	13
	<i>M.J.M. de Wit</i>	
3.1	Inleiding	13
3.2	Soorten aardewerk	13
3.3	Datering	15
3.4	Functie en verspreiding	15
3.5	Keramische artefacten	17
3.6	Conclusie	18
4	Metaal	21
	<i>C.G. Koopstra</i>	
4.1	Inleiding	21
4.2	Werkwijze	21
4.3	Resultaten	21
4.4	Conclusie	23
5	Natuur- en vuursteen	25
	<i>J.R. Veldhuis</i>	
5.1	Inleiding	25
5.2	Werkwijze	25
5.3	Resultaten	26
5.4	Conclusie	28

6 Faunaresten	31
<i>H. Halıcı</i>	
7 Conclusies en aanbevelingen	33
<i>M.J.M. de Wit & J.B. Hielkema</i>	
Literatuur	35

1 Inleiding

M.J.M. de Wit & J.B. Hielkema

1.1 Aanleiding van het onderzoek

Het recreatiepark 'De Bloemert' in Midlaren wordt op korte termijn uitgebreid met een kampeerterrein en nieuwbouw van vakantiewoningen. Tijdens ontgravingen op het terrein zijn door een amateurarcheoloog archeologische vondsten gedaan. Naar aanleiding van de melding hiervan is een Verkennend Archeologisch Onderzoek uitgevoerd door archeologisch onderzoeks- en adviesbureau De Steekproef. Dit vooronderzoek heeft uitgewezen dat zich binnen het plangebied archeologische resten uit de periode IJzertijd tot en met de Vroege Middeleeuwen bevinden (800 v. Chr.– ca. 1000 n. Chr.; zie paragraaf 1.5). De aard van de vondsten was zodanig dat vervolgonderzoek noodzakelijk bleek. De aanleg van een wegcunet en twee modelwoningen is op zeer korte termijn gepland. Het archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) richtte zich daarom allereerst op deze twee locaties.

De opdracht voor het onderzoek is verleend door Tadema Project bv. Het onderzoek is in twee fasen uitgevoerd door Archaeological Research & Consultancy (ARC bv). Het eerste deel van het onderzoek vond plaats van 26 t/m 28 mei 2003. Tijdens dit onderzoek werd een aantal proefsleuven in het toekomstige wegcunet en tussen de modelwoningen aangelegd. Het veldwerk werd uitgevoerd door mw. drs. G.M.A. Bergsma (veldtechnicus), drs. J.Y. Huis in 't Veld (assistent veldtechnicus) en dhr. B. Huizenga (grondwerk). De dagelijkse leiding in het veld lag in handen van mw. drs. J.B. Hielkema. Het tweede deel van het onderzoek vond plaats van 5 t/m 11 juni 2003. Hierbij werden door middel van proefputten de locaties van de twee modelwoningen onderzocht. Deze proefputten grensden aan één van de proefsleuven van het eerste onderzoek. Het veldwerk werd uitgevoerd door mw. drs. H. Halıcı (veldtechnicus), dhr. L. de Jong (assistent veldtechnicus) en mw. drs. A. Ufkes (dagelijkse leiding). Het veldteam werd aangevuld door twee vrijwilligers, dhr. F. Modderkolk en dhr. S. Mooijman.

Nadat het vondstmateriaal is gewassen en gedroogd, is het in verschillende materiaalcategorieën uitgesplitst en aan de specialisten ter beschikking gesteld. Het aardewerk en de keramische artefacten zijn bestudeerd door mw. drs. M.J.M. de Wit, het metaal door drs. C.G. Koopstra, het natuur- en vuursteen door drs. J.R. Veldhuis en het botmateriaal door mw. drs. H. Halıcı.

Afbeelding 1.1 De ligging van Midlaren.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied bevindt zich aan de noordoostzijde van recreatiepark 'De Bloemert', ten noordoosten van de Noordlaarderweg en zuidwestelijk van het Zuidlaardermeer (afb. 1.2).

De bodem bestaat uit een veldpodzol met leemarm tot zwak lemig fijn zand. Voorafgaand aan de bouwwerkzaamheden lag het gebied grotendeels braak. Een deel van het gebied was al ontgraven.

1.3 Objectgegevens

ARC-Projectcode	2003/087
Provincie	Drenthe
Gemeente	Tynaarlo
Plaats	Midlaren
Toponiem	De Bloemert
Kaartblad	12 E
Coördinaten	241.400/570.770
Periode	IJzertijd – Vroege Middeleeuwen
Type object	Nederzetting
Type bodem	Es
Geomorfologie	Veldpodzol

1.4 Doel van het onderzoek

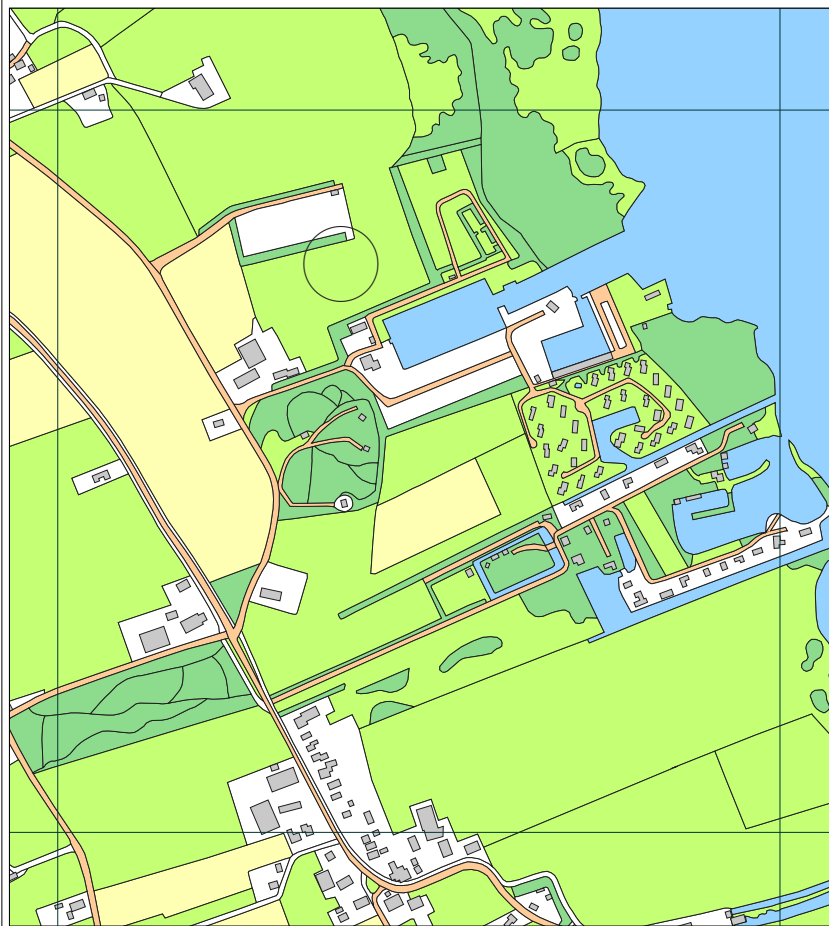
Ten behoeve van het onderzoek is een Programma van Eisen (PvE) opgesteld. Hierin zijn de onderstaande onderzoeksvragen geformuleerd:

Midlaren 2

26-11-2003

De Bloemert

FB

Legenda

- GRID_1KM
- HUIZEN
- TOP10
 - bebouwd gebied
 - doorgaande wegen
 - bos
 - bouwland
 - weiland
 - boomgaard/kwekerij
 - heide
 - zand
 - begraafplaats
 - water
 - overig bodemgebruik
- PROVINCIES

0 100 m

ROB
ArchisII

Afbeelding 1.2 De ligging van het onderzoeksgebied binnen de cirkel.

- 1 Wat is de aard van de aangetroffen archeologische resten? Is het mogelijk de functie van de vindplaats aan te geven; nederzetting, *special activity area*, *off-site*? Zijn in de te graven sleuven archeologische grondsporen en/of resten aanwezig? Ligt het vondstmateriaal *in situ* of is het (deels) secundair gedeponeerd?
- 2 Wat is de omvang van de vindplaats?
- 3 Wat is de datering van de aangetroffen resten?
- 4 Wat is de relatie tussen de vindplaats en de directe omgeving?

1.5 Onderzoeksgeschiedenis

In maart 2003 is door De Steekproef een Verkennend Archeologisch Onderzoek uitgevoerd door middel van boringen. Dit verkennende onderzoek heeft op vele boorlocaties resten van een oorspronkelijk podzolprofiel aangetoond. Op drie locaties is een B-horizont nog geheel of gedeeltelijk aanwezig. In de overige boringen zijn resten van de B-horizont vermengd met de bovenliggende laag (esdek). Daarnaast zijn tijdens dit onderzoek vele archeologische indicatoren zoals aardewerk aangetroffen, daterend uit de periode van de IJzertijd tot en met de Vroege Middeleeuwen. In de openliggende zandput zijn archeologische grondsporen aangetroffen (Jelsma & Tulp 2003).

Op het terrein grenzend aan het bassin van de jachthaven, even ten zuiden van het huidige onderzoeksgebied, is in 1969 een noodopgraving uitgevoerd door het Biologisch-Archeologisch Instituut (BAI, tegenwoordig Groninger Instituut voor Archeologie (GIA)). Dit onderzoek heeft nederzettingssporen en vondsten uit de Romeinse Tijd en de Vroege Middeleeuwen opgeleverd (Harsema 1972; ARCHIS-nr. 214702). Ten noorden van het onderzoeksgebied zelf ligt een AMK-terrein (CAA-214702/CMA-12E-043, ARCHISnr. 7845). Op het terrein liggen nederzettingssporen uit de Laat-Romeinse Tijd en de Vroege Middeleeuwen; mogelijk betreft het de periferie van de vindplaats die door het BAI destijds is opgegraven (afb. 1.3).

In de directe omgeving van het onderzoeksgebied zijn in het verleden een hamerbijl, een 13e-eeuwse Engelse munt, Laat-Romeins aardewerk, kogelpotaardewerk en protosteengoed aangetroffen (ARCHISnrs. 69, 35210, 238202 en 238491).

1.6 Werkwijze

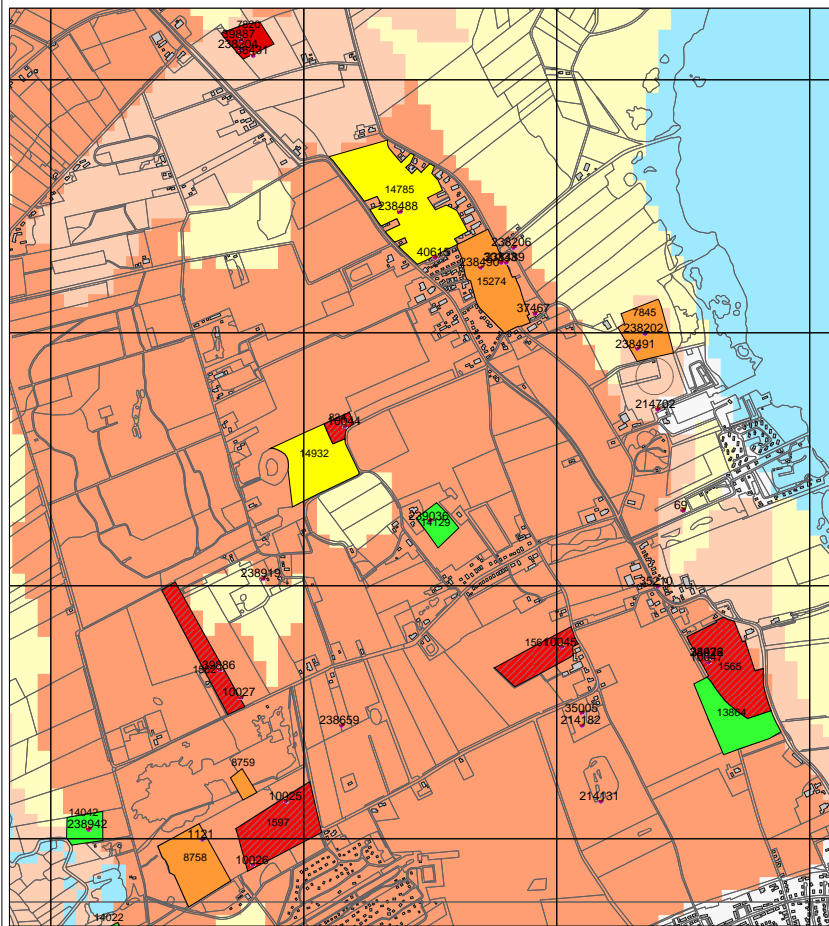
Er zijn drie proefsleuven (werkputten 1 t/m 3) en twee proefputten (werkputten 4 en 5) aangelegd. De eerste twee sleuven zijn aangelegd binnen de wegcunetten. Werkput 1 ligt in het westelijke wegcunet, het betreft een oost-west georiënteerde sleuf van 5×40 m. Werkput 2 ligt ten oosten van werkput 1 en is een noordzuid georiënteerde sleuf van eveneens 5×40 m. De derde werkput is aangelegd tussen de twee modelwoningen. Deze sleuf is oostwest georiënteerd en meet 4×40 m. Werkputten 4 en 5 hebben als afmeting 10×10 m. Werkput 4 grenst aan de noordkant van werkput 3 en werkput 5 aan de zuidwestkant van werkput 3. In werkputten 1 t/m 4 is één opgravingsvlak aangelegd. Dit vlak ligt direct onder de B-horizont,

Midlaren

11-12-2003

De Bloemert

FB

Legenda

- GRID_1KM
- WAARNEMINGEN
- MONUMENTEN**
 - archeologische betekenis
 - archeologische waarde
 - zeer hoge arch waarde, beschermd
 - hoge archeologische waarde
 - zeer hoge archeologische waarde
- TOP10
- HUIZEN
- IKAW**
 - zeer lage trefkans
 - lage trefkans
 - middelhoge trefkans
 - hoge trefkans
 - lage trefkans (water)
 - middelhoge trefkans (water)
 - hoge trefkans (water)
 - water
 - niet gekarteerd
- PROVINCIES

0 1 km

ROB
ArchisII

Afbeelding 1.3 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) van het gebied rondom het onderzoeksgebied binnen de cirkel.

of waar deze ontbrak, direct onder het esdek. In werkput 5 zijn twee vlakken aangelegd. Van alle werkputten is het vlak getekend (schaal 1:50) en gefotografeerd en is de hoogte van het vlak en de sporen ten opzichte van het NAP bepaald. In werkputten 1 t/m 3 zijn per werkput enkele sporen gecoupeerd. In werkputten 4 en 5 zijn alle sporen gecoupeerd. In alle werkputten zijn het vlak en de sporen afgezocht met een metaaldetector. Tevens is het noordprofiel van werkput 1 over de gehele lengte gedocumenteerd, omdat hier de B-horizont grotendeels intact bleek.

Indien vondsten uit een spoor afkomstig waren, zijn ze per spoor verzameld. Tijdens de aanleg van het vlak zijn losse vondsten in vakken van 5×5 m verzameld. Complete potten zijn in hun geheel gelicht.

2 Resultaten

M.J.M. de Wit & J.B. Hielkema

2.1 Sporen en structuren

Tijdens het archeologisch onderzoek zijn veel archeologische grondsporen aangetroffen, met name in werkput 2 (zie bijlage 1). De aangetroffen sporen bestaan uit paalsporen, kuilen, greppels, een smeltoven, een hutkom en een stenenconcentratie. In bijna alle werkputten zijn recente sloten gevonden.

De kwaliteit van de sporen is goed. Van de paalsporen bedraagt de resterende diepte tussen de 10 en de 66 cm. In veel paalsporen is de paalkern nog duidelijk zichtbaar. De kuilen hebben een diepte die ligt tussen de 30 (spoor 32, werkput 4) en de 80 cm (spoor 60, werkput 5). De greppel uit werkput 4 (spoor 9) is nog 12 cm diep.

2.1.1 Paalsporen

De meeste paalsporen zijn aangetroffen in werkput 2. Er is echter geen constructie in deze paalsporen te herkennen. Dit heeft te maken met de vele oversnijdingen van kuilen en het feit dat de werkput maar 5 m breed is.

Uit de paalsporen van werkputten 3 en 4 zijn wel gebouwen te reconstrueren: in werkput 3 is een klein gebouw aanwezig (1,75×2 m; sporen 67, 71, 72, 75 t/m 81) dat noordwest-zuidoost georiënteerd is. Aan de oostkant van het gebouwtje lijkt een restant van een greppeltje aanwezig te zijn. De functie van het gebouwtje is onbekend. In werkput 4 is een zespalige spieker aanwezig (sporen 20 en 25 t/m 29) met een afmeting van 1,5×1,5 m. Spiekers zijn opslaggebouwtjes voor de gewassen. Ze kwamen zowel voor bij de huizen als los in het veld en dateren van de Bronstijd tot en met de Late Middeleeuwen.

2.1.2 Kuilen

In alle werkputten zijn kuilen gevonden. De meeste kuilen zullen, gezien het vondstmateriaal dat eruit afkomstig is, als afvalkuil gefungeerd hebben. Aan de oostkant van werkput 3 liggen een mogelijke waterput (spoor 105) en een haardkuil/smeltoven (spoor 116, zie 2.1.4).

2.1.3 Greppels

In werkputten 2 t/m 5 zijn greppels aangetroffen. In de greppels hebben palen gestaan, waartussen vlechtwerk werd aangebracht. De greppels kunnen beschouwd worden als restanten van omheiningen, zogeheten erfafscheidingen.

In werkput 2 is een deel van een erf te reconstrueren. Het erf heeft een breedte (of lengte?) van 22 m en is NW-ZO georiënteerd (sporen 126, 142 en 158). De greppels/erfafscheidingen van werkputten 4 (spoor 9) en 3 (sporen 113 of 93, 95 en 96) zijn met elkaar in verband te brengen en maken deel uit van een mogelijk erf.

2.1.4 Smeltoven

Aan de oostkant van werkput 3 is een kuil aangetroffen die mogelijk een smeltoven voor metaal is geweest (spoor 116). In het spoor zijn veel metaalslakken gevonden (zie hoofdstuk 4) en een concentratie van grote stukken aardewerk met daartussen fragmentjes verbrand bot (spoor 117). Het aardewerk dateert uit de Romeinse Tijd (2e–3e eeuw n. Chr.; zie hoofdstuk 3).

2.1.5 Hutkom

Aan de zuidkant van werkput 2 is een hutkom aangetroffen (spoor 19). De hutkom heeft een afmeting van 3×4,5 m. Hutkommen zijn gebouwen die gebruikt werden voor het beoefenen van ambachten zoals weven. Ze werden deels in de grond ingegraven, vandaar dat ze in het archeologisch sporenveld zichtbaar zijn als een rechthoek. Op de hoeken en in het midden van de korte zijden waren palen aanwezig die het dak droegen. Hutkommen dateren van de Romeinse Tijd tot en met de Middeleeuwen.

2.1.6 Stenenconcentratie

Tegen de oostwand van werkput 2 is een concentratie stenen gevonden (spoor 68). De diameter van de concentratie is, voor zover zichtbaar, 1,1 m. Tussen de stenen zaten wat scherven aardewerk, die dateren uit de overgang Romeinse Tijd–Vroege Middeleeuwen (4e–5e eeuw n. Chr.; zie hoofdstuk 3). Wat de functie is van deze stenenconcentratie, is niet bekend. Mogelijk betreft het stenen die bij het ploegen van de akkers zijn aangetroffen, zijn verzameld en in een (afval)kuil zijn gegooid.

2.2 Bodemopbouw

Op het gehele terrein bevindt zich onder de bouwvoor een middeleeuws esdek. In bijna alle werkputten zit de C-horizont direct onder dit esdek. Alleen in werkput 1 is tussen het esdek en de C-horizont een B-horizont aanwezig. Dit profiel is dan ook als enige profiel gefotografeerd en getekend (zie paragraaf 1.6).

2.3 Vondstmateriaal

Tijdens het archeologisch onderzoek is veel vondstmateriaal aangetroffen. Het materiaal bestaat uit aardewerk, keramische artefacten, metaal, natuur- en vuursteen en faunaresten. Voor een volledige beschrijving van de vondsten wordt verwezen naar de bijdragen van de materiaalspecialisten (hoofdstukken 3 t/m 6).

3 Aardewerk

M.J.M. de Wit

3.1 Inleiding

Van alle vondstcategorieën die tijdens het onderzoek op ‘De Bloemert’ zijn aangetroffen, is aardewerk het best vertegenwoordigd. In totaal zijn 1730 scherven geborgen, met een totaalgewicht van 26169,5 gram. Slechts een zeer klein deel van de scherven is afkomstig uit archeologische sporen. De meeste scherven zijn aangetroffen tijdens de aanleg van de proefsleuven en werkputten en zijn afkomstig uit de lagen boven het archeologisch sporenvlak (bouwvoor, B-horizont en esdek; spoor 1011, vlak 511). Een deel van de scherven is afkomstig van de stort (werkput 999, spoor 999). Het aardewerk is gewassen en gedroogd. Vervolgens is per vondstnummer gekeken naar soort¹ en datering van het aardewerk. Naast aardewerkscherven zijn drie keramische artefacten geborgen (paragraaf 3.5).

3.2 Soorten aardewerk

Het overgrote deel van de scherven bestaat uit inheems-Romeins aardewerk dat handgevormd en onversierd is. De kleur van het aardewerk is overwegend donkergrijs tot okerkleurig en het aardewerk is tamelijk zacht gebakken. Vrijwel alle scherven hebben steengruismagering. Het materiaal bestaat voornamelijk uit wandscherven. Uit de aangetroffen rand- en bodemscherven is op te maken dat het aardewerk tenminste 115 verschillende potten (minimum aantal individuen, m.a.i.) representeert.

Het meeste inheems-Romeinse aardewerk is toe te schrijven aan de typen G4, Gw5 en G6 volgens de typologie van Taayke (1996). Het betreft vrij grote potten, die òfwel halsloos zijn met een verdikte of een gefacetteerde rand (G4, Gw5), òfwel een hoekiger vorm hebben, met naar buiten staande verdikte randen en vaak een schouderknik (G6). Hoewel de meeste scherven onversierd zijn, is in vondstnummers 56 en 63 een aantal scherven aangetroffen van een pot waarvan de buik geheel was versierd met nagelindrukken. Het aardewerk is okerkleurig, de nagelindrukken zijn dicht op elkaar in rijen aangebracht (afb. 3.1). Naast deze soorten aardewerk komt, in mindere mate, Taayke’s type G7 voor. In het algemeen worden bij dit type, dat te dateren is op de overgang Laat-Romeinse Tijd en Vroege

¹Bij het toeschrijven van het aardewerk aan een bepaalde soort is uitgegaan van de typologie van Taayke (1996) voor Noord-Drenthe en Van Es (1967).

Afbeelding 3.1 Versierde wandscherven, inheems-Romeins aardewerk, vondstnr. 56 en 63 (foto L. de Jong).

Middeleeuwen, de vormen vloeiender en eenvoudiger en wordt het formaat van het aardewerk kleiner. Uit dezelfde periode zijn scherven van *situlae* gevonden, volgens Taayke's typen K3 en K4. Het betreft donker aardewerk dat hard gebakken is. Enkele scherven hebben op of direct onder de schouder versiering in de vorm van horizontale en verticale groeflijnen met kleine cirkels ertussen of erlangs. Tenslotte is in werkput 4 (spoor 9) de bodem van een zeer kleine pot aangetroffen (*Kleinstkeramik*). De diameter van de bodem bedraagt 5,5 cm.

Naast inheems-Romeins aardewerk is een klein aantal scherven aanwezig dat een oudere of jongere datering heeft dan Romeinse Tijd. Uit vondstnummers 10 en 11 zijn vier scherven afkomstig die uit de Bronstijd dateren. Het betreft dik, grof en okerkleurig aardewerk met kiezelinlagering (*Kümmerkeramik*). Vondstnummers 24, 30 en 33 bevatten scherven die beschouwd kunnen worden als Ruinen-Wommels (RW) III aardewerk, daterend uit de Midden-IJzertijd. Vondstnummers 26 en 44 bevatten één scherf Merovingisch aardewerk uit de Vroege Middeleeuwen en één scherf Angelsaksisch aardewerk uit de Laat-Romeinse Tijd. De scherf Merovingisch aardewerk betreft een randscherf van zeer dunwandig zwart aardewerk met op de buikkant drie horizontale groeflijnen (afb. 3.2). Het aardewerk is afkomstig

Afbeelding 3.2 Randscherf Merovingisch aardewerk, vondstnr. 26 (foto L. de Jong).

uit het Eifelgebied (mond. med. mw. drs. K.L.B. Bosma). De scherf Angelsaksisch aardewerk betreft eveneens een randscherf. De scherf heeft groeflijversiering: een diepe groef op de bovenkant van de rand, geflankeerd door diagonale groeflijnen (afb. 3.3). Tot slot zijn in enkele vondstnummers scherven laatmiddeleeuws en postmiddeleeuws aardewerk gevonden, onder andere roodbakkend en witbakkend aardewerk met loodglazuur, en porselein.

3.3 Datering

Aan het Bronstijdaardewerk is geen specifieke datering te koppelen. Het RW III aardewerk dateert uit de 4e–2e eeuw v. Chr. Het inheems-Romeinse aardewerk dateert vooral uit de 1e tot en met de 3e eeuw n. Chr. (typen G4, Gw4, G5 en K3), met een zwaartepunt in de 2e en 3e eeuw n. Chr. De scherven van de K4 *situlae* en de scherf Angelsaksisch aardewerk dateren uit de overgang Laat-Romeinse Tijd en Vroege Middeleeuwen, 4e–5e eeuw n. Chr. Ook de bodemscherven *Kleinstkeramik* kunnen uit deze periode dateren. De Merovingische scherf dateert uit de periode 450–700 n. Chr. Het laat- en postmiddeleeuws aardewerk heeft een globale datering van 13e tot 19e eeuw n. Chr. (tabel 3.1).

3.4 Functie en verspreiding

Vrijwel al het aardewerk kan als gebruiksaardewerk beschouwd worden. Alleen de potten die uit werkputten 2 (spoor 121, vondstnr. 31) en 3 (spoor 117, vondstnr. 43) zijn geborgen kunnen wellicht een andere functie hebben gehad. Gezien de

Afbeelding 3.3 Randscherf Angelsaksisch aardewerk, vondstnr. 44 (foto L. de Jong).

inhoud, verbrand bot, zouden de potten dienst gedaan kunnen hebben als urn in een grafcontext.² De potten dateren uit de Romeinse Tijd. In tegenstelling tot de pot uit spoor 121 van werkput 2, die vrijwel compleet kon worden geborgen, is de pot uit spoor 117 van werkput 3 volledig in scherven. De bodem van deze pot is doorboord en op de schouder van de pot is een versiering aangebracht in de vorm van drie zogenaamde ‘dellen’ (ronde tot ovale vingertopindrukken, in groepjes van drie).

Zoals gesteld in paragraaf 3.1 is voor het meeste aardewerk geen duidelijke context aanwezig. Het merendeel is afkomstig uit de lagen boven het archeologisch sporenveld (bouwvoor, esdek en B-horizont) of van de stort. Dit betekent dat de scherven niet afkomstig hoeven te zijn van ‘De Bloemert’ zelf. Het is bekend dat de plaggen en de mest, die in de Middeleeuwen bij wijze van grondverbetering over de akkers werden verspreid en het uiteindelijke esdek vormen, vaak van elders afkomstig waren. De scherven die wel uit archeologische sporen (paalsporen, kuilen, greppels) en dus zonder twijfel van het terrein zelf afkomstig zijn, dateren zonder uitzondering uit de Romeinse Tijd en uit de overgang Laat-Romeinse Tijd–Vroege Middeleeuwen.³

²Het verbrand bot uit de potten is zeer gering en gefragmenteerd. Het materiaal kon derhalve niet gedetermineerd worden (zie hoofdstuk 6).

³Van de scherven van vondstnr. 33 (Midden-IJzertijd) is de datering niet helemaal zeker.

Afbeelding 3.4 Speelsteentje, vondstnr. 85 (foto L. de Jong).

3.5 Keramische artefacten

De drie keramische artefacten bestaan uit een weefgewicht, een speelsteentje en een voorwerp waarvan de functie niet geheel duidelijk is.

3.5.1 Weefgewicht

Het weefgewichtfragment is bij de aanleg van werkput 2 aangetroffen en heeft geen duidelijke context. Het fragment (vondstnr. 12) is van een rond weefgewicht. Het baksel is zacht, de buitenkant is okerkleurig en de binnenkant donkergrijs. Het weefgewicht heeft een dikte van 3,4 cm en is met plantaardig materiaal gemagerd.

3.5.2 Speelsteentje

Uit een kuil in werkput 5 (vlak 2, spoor 72) is een speelsteentje afkomstig (vondstnr. 85; afb. 3.4). Het is ovaal van vorm en meet $3,25 \times 2,95$ cm. De dikte is 0,75 cm. Het speelsteentje is gesneden uit de wand van een aardewerken pot, de buitenkant van deze pot is rood en de binnenkant zwart. De kuil waaruit het steentje afkomstig is, dateert op basis van het erin aangetroffen aardewerk uit de Romeinse Tijd.

3.5.3 Overig

Het derde object (vondstnr. 13) kon niet nader gedetermineerd dan 'keramisch artefact'. Het is aangetroffen bij de aanleg van werkput 2. Het fragment heeft een platte bodem en een bolle bovenkant. Het baksel is vrij hard, het fragment heeft

een rode buiten- en een grijze binnenkant. Het zou mogelijk om een deel van een weefgewicht kunnen gaan.

3.6 Conclusie

Uit het aardewerk komt naar voren dat de archeologische sporen die tijdens het onderzoek op 'De Bloemert' zijn aangetroffen, uit de Romeinse Tijd en iets daarna (4e–5e eeuw n. Chr.) dateren. Het meeste aardewerk dateert uit de 2e–3e eeuw n. Chr. Hoewel zich onder de scherven ook ouder (Bronstijd, Midden-IJertijd) en jonger (vroeg-, laat- en postmiddeleeuws) aardewerk bevindt, is het twijfelachtig of dit wel van de *site* zelf afkomstig is. Deze scherven zijn (overigens wel vaak in combinatie met Romeins aardewerk) namelijk niet afkomstig van het archeologisch sporenveld of uit de sporen zelf. Het aardewerk bestaat uit lokaal vervaardigd gebruiksaardewerk.

Uit de aangetroffen keramische artefacten is te achterhalen dat men in de nederzetting aan weven deed. Speelsteentjes worden vaker in inheems-Romeinse nederzettingen in Drenthe aangetroffen. Zo is in de inheems-Romeinse nederzetting langs de Frieslandweg te Emmen een exemplaar van glas aangetroffen, dat geïmporteerd is vanuit het Romeinse gebied (De Wit 2003). Ook uit Wijster (Van Es 1967) zijn verscheidene speelsteentjes bekend. Het exemplaar van Midlaren zal lokaal vervaardigd zijn.

vnr.	wp	vlak	spoor	datering	opmerkingen
7	1	511	1011	Middeleeuwen	
8	1	511	1011	prehistorie, recent	
10	2	511	1011	Bronstijd + 4e-5e n. Chr.	
11	2	511	1011	Romeins, Bronstijd	
12	2	511	1011	1e n. Chr.	1 scherfje Bronstijdaardewerk, randfragment schaal (Romeins)
13	2	511	1011	1e-3e n. Chr.	o.a. randfragment schaal
14	2	511	1011	1e-3e n. Chr.	
15	2	511	1011	2e-3e n. Chr. + mog. 4e-5e n. Chr.	
16	2	511	1011	1e n. Chr.+ Vroege Middeleeuwen	o.a. scherfje met enkele groefversiering
17	2	511	1011	4e-5e n. Chr.	o.a. scherf met enkele groefversiering op overgang buik-hals
23	3	511	1011	2e-3e n. Chr.+ mog. 4e-5e n. Chr.	
24	3	511	1011	1e n. Chr.+ Midden-IJzertijd	
25	3	511	1011	2e-3e n. Chr.	
26	3	511	1011	2e-3e n. Chr. + Vroege Middeleeuwen	scherf Merovingisch aardewerk, import uit Eifel
27	3	511	1011	Late Middeleeuwen	
30	3	511	1011	2e-3e n. Chr.+ mog. Midden-IJzertijd	
31	2	1	121	2e-5e n. Chr.	grote pot
33	3	1	113	Midden-IJzertijd??	
36	3	56	56	1e n. Chr.	
39	3	116	116	4e-5e n. Chr.	o.a. scherven <i>situla</i>
41	999	999	999	2e-3e n. Chr.+ mog. Late IJzertijd	
42	2	1	68	4e-5e n. Chr.	
43	3	1	117	2e-3e n. Chr.	
44	999	999	999	Vroege Middeleeuwen	randscherf Angelsaksisch aardewerk
51	2	1	185	2e-3e n. Chr.	o.a. wandfragment met knobbeloortje (niet doorboord)
52	4	511	1011	2e-3e n. Chr.	
53	4	511	1011	1e n. Chr.	
54	4	511	1011	Romeins	+ 1 scherfje laatmiddeleeuws
55	4	1	2	1e n. Chr.	+ 1 scherfje laatmiddeleeuws
56	4	1	1	2e-3e n. Chr.+ 4e-5e n. Chr.	bepaalde scherven uit vondstnr. 56, 63, 69 en 78 horen bij elkaar
57	4	1	18	5e n. Chr.	
58	4	1	5	2e-3e n. Chr.	
60	4	1	7	4e-5e n. Chr.	twee versierde wandscherven (groeflijnen,cirkels)
63	4	1	9	2e-3e n. Chr.+ 4e-5e n. Chr.	zie vondstnr. 56, o.a. bodemstukken <i>Kleinstkeramik</i> en wandscherven met nagelindrukversiering
64	4	1	3	2e-3e n. Chr.	
69	4	1	21	2e-3e n. Chr.+ 4e-5e n. Chr.	zie vondstnr. 56, o.a. twee versierde wandscherven van een <i>situla</i>
70	4	1	12	1e n. Chr.	
74	5	1	20	1e-2e n. Chr.	
75	4	1	21	2e-3e n. Chr.	
78	4	1	32	2e-3e n. Chr.+ 4e-5e n. Chr.	zie vondstnr. 56
83	5	2	86	1e n. Chr.	
85	5	2	72	2e-3e n. Chr.+ mog. 4e-5e n. Chr.	
87	5	2	31	4e-5e n. Chr.	

Tabel 3.1 Overzicht van de vondstnummers met dateerbaar aardewerk.

4 Metaal

C.G. Koopstra

4.1 Inleiding

Tijdens het archeologische onderzoek zijn vijftien metalen en 37 metaalgerelateerde objecten aangetroffen. Het doel van het onderzoek naar deze objecten is om te achterhalen welke rol het metaal speelde binnen de nederzetting. Daarnaast is van belang om na te gaan in welke mate ijzerproductie en -bewerking heeft plaatsgevonden.

4.2 Werkwijze

Nadat het materiaal voorzichtig met water is gereinigd is het vervolgens bestudeerd, waar nodig met behulp van een microscoop. Enkele objecten zijn actief geconserveerd met microkristallijne was.

4.3 Resultaten

4.3.1 De metalen voorwerpen

De meeste metalen voorwerpen zijn aangetroffen tijdens het aanleggen van het vlak en hebben dus geen (betrouwbare) context. Deze tien voorwerpen zijn daarom enkel te dateren op basis van hun type-chronologische informatie. Eén voorwerp is gevonden in de stort, de overige vier objecten zijn uit sporen geborgen.

Van de tien voorwerpen die tijdens het aanleggen van het vlak zijn gevonden, zijn er zes van ijzer, drie van lood en één van tin. De ijzeren voorwerpen betreffen spijkers. Vermoedelijk dateren de meesten uit de Nieuwe Tijd. Slechts één dateert op basis van de vorm uit de Romeinse Tijd of de Middeleeuwen (vondstnr. 54). De objecten van lood zijn restanten van loodbewerking. Het gaat om twee druppels en één plak. Aan de hand van de corrosie is een datering in de Romeinse Tijd of de Middeleeuwen het meest voor de hand liggend.

Het voorwerp dat in de stort is aangetroffen is van brons. Het betreft een object waarvan de functie niet met zekerheid te bepalen is. De vorm is opvallend, het object is namelijk dubbelconisch waarbij een centrale deel het smalst is en de beide zijden breed uitlopen. Mogelijk gaat het hier om een gewichtje. Dat het om een speelstuk van een bordspel gaat is wat minder aannemelijk, maar echter niet uit te

Afbeelding 4.1 Voorwerp van ijzer (vondstnr. 62; foto L. de Jong).

sluiten. Op basis van de corrosie dateert het object vermoedelijk uit de Romeinse Tijd.

Van de objecten met een betrouwbare context zijn er twee van ijzer en één van loodtin. Het voorwerp van loodtin betreft een dekseltje dat dateert uit de Nieuwe Tijd (vondstnr. 70, put 4, vlak 1, spoor 12). Mogelijk betreft het een dekseltje van een luxe pijp of een deksel van een wierookbrander. De overige twee voorwerpen zijn, zoals gezegd, van ijzer. Het grootste voorwerp betreft een ca. 30 cm lange staf (vondstnr. 62, put 4, vlak 1, spoor 22). Mogelijk is dit een fragment van gereedschap of bouw materiaal. Het voorwerp is echter dusdanig gecorrodeerd dat dit niet met zekerheid is vast te stellen. Het tweede object is eveneens door de mate van corrosie moeilijk herkenbaar (vondstnr. 55, put 4, vlak 1, spoor 2). Waarschijnlijk gaat het om een fragment van gereedschap. De aardewerkfragmenten die uit hetzelfde spoor geborgen zijn, dateren uit de 1e eeuw n. Chr.

4.3.2 De metaalgerelateerde objecten

In totaal zijn 37 metaalgerelateerde objecten geborgen. Het betreft vier complete ovenslakken en negen fragmenten van overslakken, drie tap/vloeslakken, vijftien ovenwandfragmenten en zes sintels (zie tabel 4.1). De ovenslakken en de ovenwanden vormen het bewijs dat ijzer ter plaatse werd geproduceerd. Aan de hand van het aardewerk kan worden achterhaald dat deze ijzerproductie moet hebben plaatsgevonden in zowel de 2e/3e eeuw als de 4e/5e eeuw n. Chr.

vondstnr.	werkput	vlak	spoor	ovenslak	tap/vloeslak	ovenwand	sintel
30	3	511	1011	1 fragment	–	–	–
39	3	1	116	7 fragmenten, 4 compleet	1	–	4
43	3	1	117	–	1	11	–
60	4	1	7	–	–	1	–
61	4	1	8	–	–	3	–
62	4	1	22	–	1	–	–
79	4	1	13	–	–	–	1
80	4	1	27	1 fragment	–	–	–
87	5	2	31	–	–	–	1
totaal				13	3	15	6

Tabel 4.1 Aantallen slakken, ovenwandfragmenten en sintels.

4.4 Conclusie

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat binnen de nederzetting ijzer werd geproduceerd. Deze productie vond plaats in de Romeinse Tijd en de Vroege Middeleeuwen. Uit de metalen voorwerpen is af te leiden dat lood en ijzer een zekere rol van betekenis speelden. Wellicht zijn de objecten van ijzer ter plaatse vervaardigd. Slechts één object is van brons; de functie hiervan kon echter niet met zekerheid worden achterhaald. Vermoedelijk vormde brons wel een bijzonder bezit binnen de nederzetting.

5 Natuur- en vuursteen

J.R. Veldhuis

5.1 Inleiding

Bij het archeologisch onderzoek op ‘De Bloemert’ te Midlaren is een kleine hoeveelheid natuur- en vuursteen verzameld. In dit hoofdstuk worden deze twee materiaalgroepen besproken, waarbij de beide groepen afzonderlijk worden behandeld. Bij deze bespreking zijn van de in het Programma van Eisen gestelde onderzoeksvragen, de eerste drie van belang (zie paragraaf 1.4).

De antwoorden op deze onderzoeksvragen worden in de conclusie (paragraaf 5.4) besproken. In paragraaf 5.3 wordt ingegaan op het verzamelde natuur- en vuursteen. Bij het natuursteen worden de steensoorten behandeld en de aangetroffen werktuigen. Bij het vuursteen wordt kort aandacht besteed aan de gevonden vuurstenen artefacten. Verder wordt van beide materiaalgroepen de herkomst van het materiaal besproken. In subparagraaf 5.3.3 wordt summier ingegaan op het verspreidingsbeeld van het bestudeerde materiaal.

5.2 Werkwijze

Conform de eisen voor het soort onderzoek (archeologisch inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven) worden de vondsten globaal beschreven. Het natuursteen is macroscopisch op gesteentesoort gedetermineerd.¹ De stenen zijn per vondstnummer beschreven, waarbij werd genoteerd: de steensoort, de aan- of afwezigheid van verhittingssporen (verkleuring, scheurtjes, breukvlakken en craquelé) en de grootte in vijf categorieën: fijngrind (1 – 16 mm), grind (17 – 64 mm), steen (65 – 100 mm), kei (101 – 500 mm) en blok (>500). Van stenen met bewerkingssporen zijn verder genoteerd: artefacttype, de metrische kenmerken, de volledigheid van het artefact en overige kenmerken. De determinatiegegevens van de onbewerkte natuurstenen zijn genoteerd in de database module ‘Steen natuurlijk’ van het archeologische database programma Dig-it. De stenen met bewerkingssporen zijn ingevoerd in de database module ‘Steen antropogeen’.

In deze module zijn ook alle determinatiegegevens van het vuursteen genoteerd. Het vuursteen is per vondstnummer beschreven en macroscopisch gedeter-

¹Met dank aan dhr. H. Huisman, Natuurmuseum Groningen, voor diens hulp bij de steendeterminaties.

steensoort	onverbrand		verbrand		totaal	
	N	%	N	%	N	%
kwartsitische zandsteen	10	41,7	14	58,3	24	14,4
rapakivi	–	–	22	100,0	22	13,2
kwarts	2	50,0	2	50,0	4	2,4
basalt	1	2,3	42	97,7	43	25,7
amfiboliet	1	8,3	11	91,7	12	7,2
dioriet	–	–	4	100,0	4	2,4
graniet	7	19,4	29	80,6	36	21,6
gneis	2	10,0	18	90,0	20	12,0
metamorfiert	–	–	1	100,0	1	0,6
porfieriet	–	–	1	100,0	1	0,6
totaal	23	13,8	144	86,2	167	100,0

Tabel 5.1 Steensoorten in aantallen (N) en procenten (%).

mineerd. Hierbij zijn de volgende gegevens genoteerd: type artefact, vuursteensoort en herkomst, de kleur, compleet of gebroken (welk deel nog aanwezig), verbranding (verkleuring, dehydratie, *potlidding*, glans en craquelé), het gewicht, en overige verschijnselen en bijzonderheden. De vuurstenen werktuigen zijn uitgebreider beschreven. Hierbij is verder genoteerd: de uitgangsvorm van het werktuig, percentage (in klassen van tien procent) en locatie van oude vlakken en cortex, afmeting², en gebruiks- of postdepositionele oppervlakteveranderingen.

5.3 Resultaten

5.3.1 Natuursteen

In totaal zijn 167 natuurstenen verzameld met een totaal gewicht van 5948 gram (zie tabel 5.1). De granietachtige stenen (graniet, rapakivi, gneis, amfiboliet en dioriet) vormen met 94 exemplaren iets meer dan de helft (56,3%) van het natuursteen. Opvallend is het lage aantal verzamelde kwartsen. De mogelijkheid bestaat dat deze verdeling te maken heeft met de magering van het aardewerk, waarvoor in veel gevallen steengruis is gebruikt (mond. med. mw. drs. M.J.M. de Wit).

Het merendeel van de stenen vertoont sporen van verhitting (86,2%) waarbij niet bepaald kan worden of het gaat om verhitting door de mens of door natuurlijke oorzaken. Gezien het hoge aantal kan met redelijke zekerheid worden gesteld dat een antropogene oorzaak waarschijnlijk is. De meeste stenen (137 exemplaren) vallen in de categorie grind, gevolgd door fijngrind met vijftien stuks, elf stenen en vier keien. Geen van de stenen in de categorie fijngrind vertoont sporen van verhitting.

Het gaat uitsluitend om lokaal aanwezige steensoorten. Een uitzondering hierop zijn de 43 fragmenten van basaltlava. Het gaat waarschijnlijk om de verbrande

²De maten zijn genomen met een schuifmaat tot op de millimeter nauwkeurig. Het gewicht is bepaald tot op de tiende gram nauwkeurig. De overige niet-metrische kenmerken zoals verbranding en bewerkingssporen, zijn met het blote oog of een geologenloep (vergroting 10×) vastgesteld, evenals de aard en uitgangsvorm van het materiaal.

artefact	onverbrand		verbrand		totaal	
	N	%	N	%	N	%
onbewerkt	13	81,3	3	18,8	16	50,0
brok	1	50,0	1	50,0	2	6,3
kernen	4	100,0	–	–	4	12,5
splinters (11-15mm)	–	–	1	100,0	1	3,1
afslagen	8	88,9	1	11,1	9	28,1
totaal	26	81,2	6	18,8	32	100,0

Tabel 5.2 Vuursteen artefacten in aantallen (N) en procenten (%).

resten van één of meerdere maalstenen. Maalstenen van basaltlava werden vanaf de IJzertijd vanuit het Eifelgebied bij Mayen (Duitsland) over Europa verspreid (Harsema 1979, Kars 1983).

Behalve de mogelijke maalsteenfragmenten zijn twee slijpstenen gevonden. De eerste slijpsteen meet 136×64×19 mm en weegt 209 gram (vondstnr. 13). Deze is gemaakt op een natuurlijk breukstuk van donkerrode kwartsitische zandsteen en vertoont aan één zijde sterke polijsting.

De tweede slijpsteen betreft een fragment. Het stuk meet 60×53×10 mm en weegt 42,5 gram (vondstnr. 63). Net als de andere slijpsteen is ook dit stuk van donkerrode kwartsitische zandsteen. Het stuk is afkomstig van een grotere steen en hiervan afgeslagen. Aan de ventrale zijde is duidelijk een slagbult waar te nemen en verbrijzeling op het slagvlak. De dorsale zijde is glad gepolijst door intens gebruik. Beide slijpstenen kunnen niet aan een archeologische periode worden verbonden.

5.3.2 Vuursteen

De helft van de in totaal 32 verzamelde vuurstenen vertoont geen sporen van bewerking. Drie van de onbewerkte stukken vertonen sporen van verhitting/verbranding. Noch van deze, noch van de andere stukken met verhittingssporen kan worden vastgesteld of dit intentioneel (antropogeen) is, of natuurlijk. Voor zover te achterhalen is al het vuursteen lokaal verzameld.

Van de zestien artefacten vormen afslagen met negen exemplaren de grootste groep (zie tabel 5.2). De aanwezigheid van zowel brokken (twee), kernen (vier), splinters (één) en afslagen, maakt duidelijk dat vuursteen bewerking waarschijnlijk lokaal heeft plaatsgevonden.

Van de gevonden kernen is één hergebruikt (vondstnr. 1). Eén van de slagnegatieven vertoonde reeds patina op het moment dat de rest van de kern werd bewerkt. Er is ook een duidelijk verschil in bewerkingsmethode: het negatief met patina betreft een regelmatig gevormde kling, terwijl de overige negatieven van onregelmatig gevormde afslagen afkomstig zijn.

Onder het vuursteen zijn geen duidelijke werktuigen aangetroffen. Eén van de kernen (vondstnr. 73) zou mogelijk gebruikt kunnen zijn als schrabber, maar echt overtuigend is dit niet. Dit maakt het onmogelijk de vuursteenassembly te dateren.

5.3.3 Verspreiding

Alle werkputten hebben vuursteen opgeleverd. Het meeste natuursteen (98 stuks, waarvan 91 stuks verbrand) is afkomstig uit werkput 4. Dit is tevens de werkput waar het meeste natuursteen in archeologische sporen is gevonden. Met name spoor 9, een greppel, en spoor 32, een kuil, hebben veel natuursteen opgeleverd (respectievelijk 20 en 25 stuks totaal). Ook werkput 2 heeft veel natuursteen opgeleverd (55 stuks, waarvan 40 verbrand). Het merendeel van deze stenen (53 stuks) is niet afkomstig uit archeologische sporen, maar verzameld bij het aanleggen van het vlak. Spoor 68, de steenconcentratie, bevatte veel steen, maar geen van deze stenen zijn verzameld voor determinatie. De overige werkputten hebben minder steen opgeleverd: werkput 1 twee stuks, werkput 3 zes stuks en werkput 5 zes stuks.

De 43 fragmenten basaltlava zijn verzameld in diverse werkputten. Met name werkput 4 heeft veel fragmenten opgeleverd (38 stuks). De vondsten zijn echter afkomstig uit diverse sporen. De twee slijpstenen zijn afkomstig uit werkput 2 en 4. De eerste slijpsteen (vondstnr. 13) is aangetroffen bij het aanleggen van werkput 2. De andere (vondstnr. 63) is afkomstig uit werkput 4 en werd in de greppel gevonden waar ook veel andere stenen zijn aangetroffen (spoor 9).

Het vuursteen kent ongeveer hetzelfde verspreidingsbeeld. In alle werkputten is bewerkt vuursteen gevonden. De meeste bewerkte stukken, acht stuks, komen uit werkput 4, gevolgd door werkput 5 met vijf stukken. De kernen komen uit werkput 1 (één kern), 4 (twee kernen) en 5 (wederom één kern). Uit alle putten komen afslagen, met uitzondering van werkput 2 waar het enige brok is gevonden. De splinter komt uit werkput 4. Dit lijkt te suggereren dat in werkput 1, 4 en 5 bewerking van vuursteen heeft plaatsgevonden. Zeker is dit echter niet, aangezien kernen nadat deze werden afgedankt, vaak werden weggegooid. Ook in (de omgeving van) de andere putten kan vuursteenbewerking hebben plaatsgevonden.

5.4 Conclusie

Het voorlopige onderzoek van de steenassemblage van 'De Bloemert' heeft uitgezeten dat op deze lokatie bewerking en gebruik van vuur- en natuursteen heeft plaatsgevonden. Op basis van het hier besproken materiaal lijkt een interpretatie als nederzetting waarschijnlijk. Slijpstenen en maalstenen werden meestal in een nederzetting gebruikt. Veel van het materiaal werd in sporen aangetroffen, maar een deel van het vondstmateriaal was reeds in de bovenliggende lagen opgenomen. Het materiaal is door afwezigheid van typologisch herkenbare werktuigen niet te dateren, maar op basis van het aardewerk ligt een datering in de Romeinse Tijd voor de hand. Hoewel de nadruk duidelijk lijkt te liggen op werkput 4, komt uit de beperkte verspreidingsanalyse naar voren dat de begrenzing van de vindplaats niet duidelijk is aangetroffen.

Gelet op deze onderzoeksresultaten moet een verder onderzoek zeker worden aangeraden. Een volledig onderzoek van het nederzettingsterrein in combinatie met een grondige analyse van de horizontale en verticale verspreiding van het vondstmateriaal, geeft de mogelijkheid om activiteitsgebieden te herkennen en uitspraken te doen over de functionele indeling van eventuele huisplattegronden en

andere structuren. Het zal het tevens mogelijk maken de vindplaats goed te interpreteren.

6 Faunaresten

H. Halici

Tijdens het onderzoek is een gering aantal dierlijke resten geborgen. Het materiaal is sterk gefragmenteerd en door chemische verwerking aangetast. Het meeste materiaal is afkomstig uit grondsporen zoals kuilen en paalgaten. Enkele fragmenten zijn in bijzondere context aangetroffen, zoals uit twee potten (vondstnrs. 31 en 43). Slechts enkele fragmenten komen uit de algemene vondstlaag.

Uit de grondsporen zijn 21 fragmenten met een gezamenlijk gewicht van 9,6 gram gevonden en geanalyseerd. Het materiaal bestaat uit zeer kleine, niet of nauwelijks determineerbare resten. Alle fragmenten zijn gecalcineerd. Met zekerheid op soort determineerbare resten zijn van rund en schaap/geit. Van rund zijn twee kiesfragmenten gevonden. Eén ribfragment is afkomstig van schaap/geit en vertoont een snijspoor. De overige resten kunnen niet op soort worden geïdentificeerd. Ze zijn alleen naar grootte ingedeeld. Het zijn twee pijpbeenfragmenten van 'middelgroot zoogdier' (schaap/geit en varken) en één ribfragment van 'groot zoogdier'. De botresten uit vondstnrs. 31 en 43 heeft de auteur bekeken met mw. drs. G.M.A. Bergsma (fysisch antropologe) om vast te stellen of het van dierlijke of menselijke origine is. Het materiaal is echter zo gefragmenteerd, dat over de aard van het materiaal geen uitspraak gedaan kan worden.

Het is zeldzaam dat in zandgrond dierlijke resten bewaard blijven. Dat het materiaal bewaard is gebleven is het gevolg van de verbranding, chemische verwerking en de aard van de grondsporen waarin het materiaal terecht komt. Sporen zoals kuilen zijn namelijk vochtig en dat heeft een conserverende uitwerking op organisch materiaal. De chemische processen (de invloed van de zuurgraad van de bodem) zorgen ervoor dat er een soort concretie rond het organisch materiaal ontstaat. Daardoor blijven bijvoorbeeld de kieskapsels (email) wel bewaard, terwijl de rest van de kies vergaat. Verbranding heeft met name hetzelfde effect op de resistente resten als gebitselementen en compacte botten zoals kootjes. De langdurige verhitting leidt tot decompositie van de organische bestanddelen, vormveranderingen en oppervlakteschertjes, maar zorgt er ook voor dat de botten bewaard blijven.

7 Conclusies en aanbevelingen

M.J.M. de Wit & J.B. Hielkema

Uit de resultaten van het archeologisch onderzoek op ‘De Bloemert’ te Midlaren blijkt dat dit terrein archeologisch interessant is en derhalve behoudenswaardig is. Op de onderzoeksvragen, zoals die gesteld zijn in paragraaf 1.4, kunnen de volgende antwoorden worden gegeven:

1. Wat is de aard van de aangetroffen archeologische resten? Is het mogelijk de functie van de vindplaats aan te geven; nederzetting, special activity area, off-site? Zijn in de te graven sleuven archeologische grondsporen en/of resten aanwezig? Ligt het vondstmateriaal in situ of is het (deels) secundair gedeponeed?

De archeologische resten die in de werkputten zijn aangetroffen bestaan uit nederzettingssporen. De grote hoeveelheid grondsporen wijst op een nederzetting die gedurende een lange periode bewoond is geweest. Naar verwachting bevindt zich hier een aantal huisplattegronden met bijbehorende structuren. De kuil met metaalslakken wijst op specialistische activiteiten binnen de nederzetting.

De conservering van de sporen is goed. In die delen van het terrein waar de B-horizont nog aanwezig is zijn de sporen intact. In de overige terreindelen lijken de sporen weinig te zijn aangetast. De conservering van het vondstmateriaal, met name aardewerk, is goed. Het faunamateriaal is minder goed bewaard gebleven. Dit is te wijten aan de slechte conserveringseigenschappen van zand voor organische materialen.

Het meeste vondstmateriaal is aangetroffen tijdens de aanleg van het vlak, uit de lagen boven het archeologisch sporenvlak. Een klein deel van de vondsten is afkomstig uit de sporen zelf. Dit heeft te maken met het feit dat het hier grotendeels een IVO door middel van proefsleuven betreft (werkputten 1 t/m 3), waarbij slechts 10 % van de sporen nader bekeken mogen worden, met het oog op eventueel behoud.

2. Wat is de omvang van de vindplaats?

De nederzettingssporen die tijdens het huidige onderzoek zijn aangetroffen, sluiten aan bij nederzetting die ten zuiden van het huidige onderzoeksgebied in 1969 gedeeltelijk is opgegraven door het toenmalige BAI (Harsema 1972). Als ervan uitgegaan wordt dat het AMK-terrein ten noorden van het onderzoeksgebied (AR-CHISnr. 214702, nederzettingssporen uit de Laat-Romeinse Tijd en de Vroege Middeleeuwen) eveneens tot dezelfde nederzetting behoort, dan mag duidelijk zijn dat deze nederzetting zich over een zeer groot gebied uitstrekt, zeker enkele hectares.

3. Wat is de datering van de aangetroffen resten?

De nederzettingssporen dateren voornamelijk uit de Romeinse Tijd en de overgang naar de Vroege Middeleeuwen, globaal de eerste vijf eeuwen na het begin van de jaartelling. Een aantal vondsten heeft een oudere of jongere datering (Bronstijd, IJzertijd, (post)Middeleeuwen), maar deze zijn, met uitzondering van vondstnr. 33 uit spoor 113 van werkput 3, afkomstig van de stort of uit de bouwvoor/het esdek.

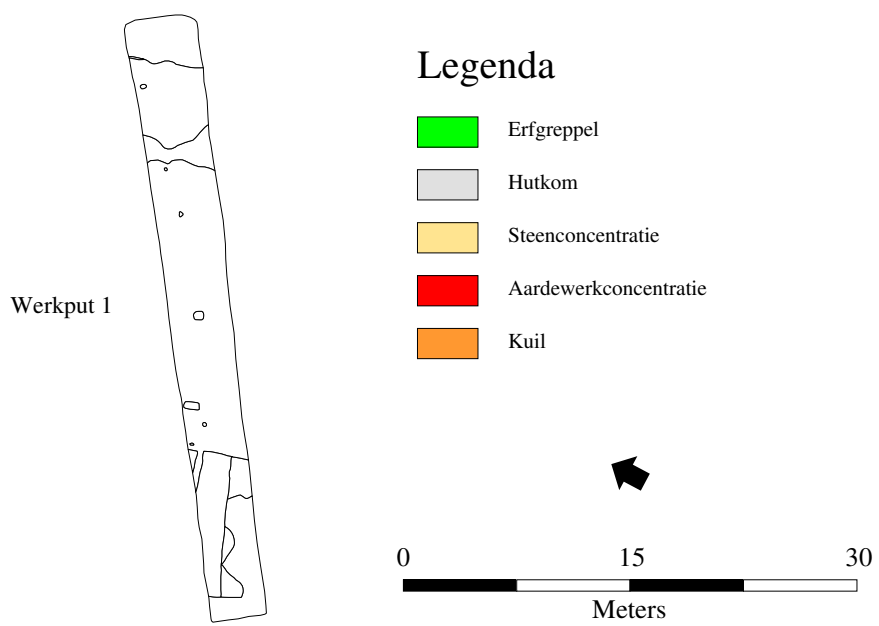
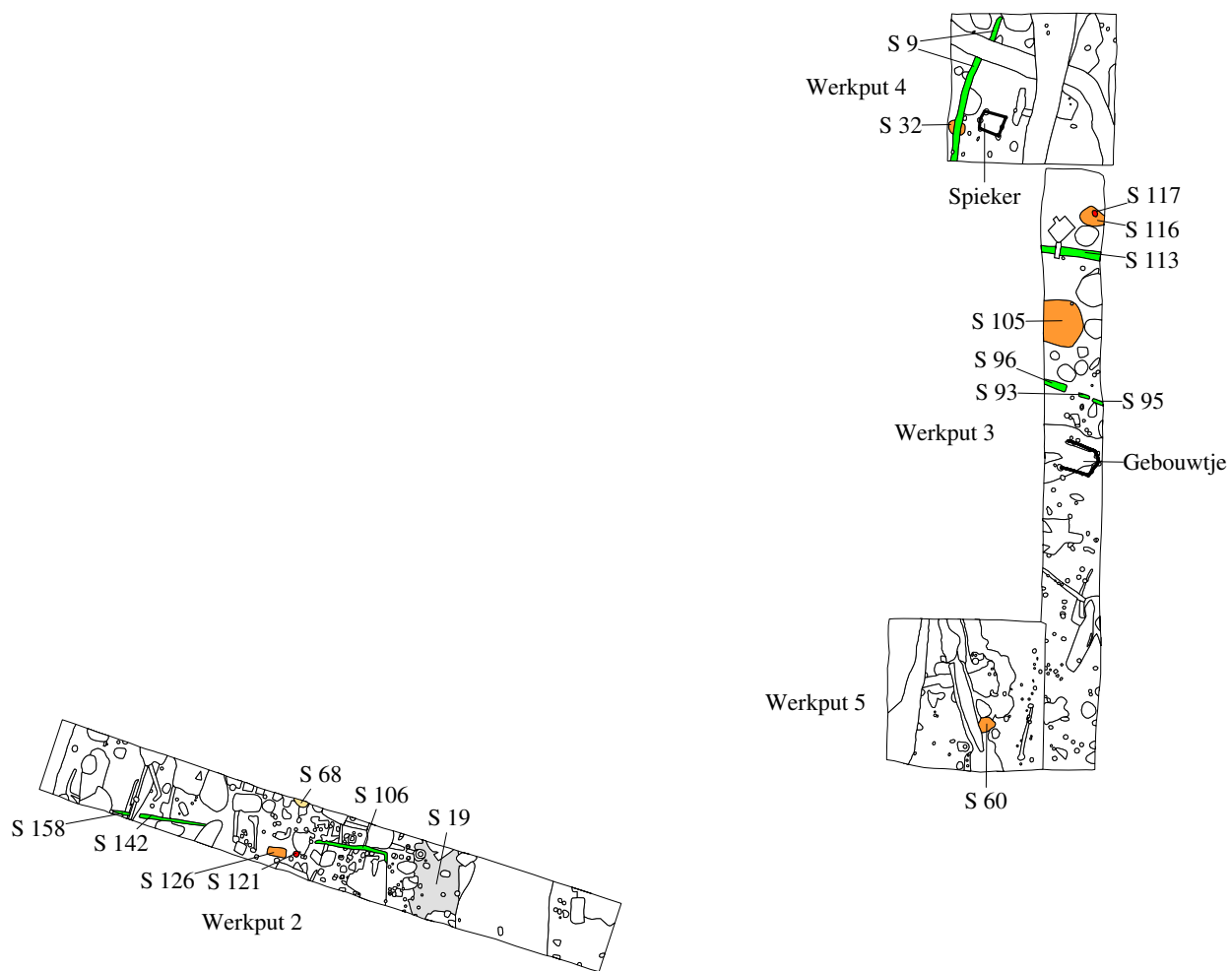
4. Wat is de relatie tussen de vindplaats en de directe omgeving?

De huidige nederzettingssporen sluiten aan bij de sporen die reeds bekend zijn uit de directe omgeving, ten zuiden en ten noorden van het huidige onderzoeksgebied.

Aangezien het hier een vindplaats betreft uit een periode waarover in dit gebied nog weinig bekend is, verdient het de aanbeveling om de vindplaats in de bodem te behouden. Indien het niet mogelijk blijkt om de vindplaats in te passen in het bestemmingsplan, verdient het de aanbeveling om de vindplaats door middel van een archeologische opgraving te onderzoeken.

Literatuur

- Es, W.A. van, 1967. *Wijster. A Native Village Beyond the Imperial Frontier 150–425 A.D.* Rijksuniversiteit Groningen (diss.).
- Harsema, O.H., 1972. Kroniek van opgravingen en vondsten in Drenthe in 1969. *Nieuwe Drentse Volksalmanak* 89, 1971/1972, pp. 178–179.
- Harsema, O.H., 1979. *Maalstenen en handmolens in Drenthe van het neolithicum tot ca. 1300 A.D.* Assen (Museumfonds Publicatie 5).
- Jelsma, J. & C. Tulp, 2003. *Midlaren- 'De Bloemert', een Verkennend Archeologisch Onderzoek.* Zuidhorn (De Steekproef rapportnr. 2003-03/9).
- Kars, H., 1983. Het maalsteenproductiecentrum bij Mayen in de Eifel. *Grondboor en Hamer* 3/4, pp. 110–120.
- Taayke, E., 1996. *Die einheimische Keramik der nördlichen Niederlande 600 v. Chr. bis 300 n. Chr.* Rijksuniversiteit Groningen (diss.).
- Wit, M.J.M. de, 2003. *Een Definitief Archeologisch Onderzoek langs de Frieslandweg te Emmen, gemeente Emmen (Dr.).* Groningen (ARC-Publicaties 64).

Bijlage 1 Overzicht van alle grondsporen (tekening B. Schomaker).